

Ammerse Kade 13, 14 en 14a, Groot-Ammers

rapport 3734

Ammerse Kade 13, 14 en 14a, Groot-Ammers (gemeente
Molenwaard)

Een Bureauonderzoek

R.M. van der Zee

Colofon

ADC Rapport 3734

Ammerse Kade 13, 14 en 14a, Groot Ammers (gemeente Molenwaard)
Een Bureauonderzoek

Auteur: R.M. van der Zee

In opdracht van: Van den Heuvel Ontwikkeling & Beheer B.V.

© ADC ArcheoProjecten, Amersfoort, 11 maart 2015

Foto's en tekeningen: ADC ArcheoProjecten, tenzij anders vermeld

Status onderzoek: definitief

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt
worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

ADC ArcheoProjecten aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend
uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'C.Y. Burnier', with a long horizontal stroke extending to the right.

Autorisatie:
C.Y. Burnier

ISSN 1875-1067

ADC ArcheoProjecten
Postbus 1513
3800 BM Amersfoort
Tel 033-299 81 81
Fax 033-299 81 80
Email info@archeologie.nl

Inhoudsopgave

Samenvatting	5
1 Inleiding en administratieve gegevens	7
2 Bureauonderzoek	8
2.1 Doelstelling en vraagstelling	8
2.2 Methodiek	8
2.3 Resultaten	9
2.4 Gespecificeerde verwachting en conclusie	14
3 Aanbeveling	15
Literatuur	16
Geraadpleegde websites	16
Lijst van afbeeldingen en tabellen	16

Samenvatting

In opdracht van Van den Heuvel Ontwikkeling & Beheer B.V. te Langerak heeft ADC ArcheoProjecten in september 2014 een bureauonderzoek uitgevoerd op de locatie Ammerse Kade 13, 14 en 14a in Groot-Ammers (gemeente Molenwaard). Aanleiding is de voorgenomen bouw van twee vrijstaande woningen ter vervanging van de bedrijfsbebouwing van de voormalige vleesfabriek.

Op basis van het bureauonderzoek werd een gespecificeerde verwachting opgesteld. Het plangebied is gelegen aan de rand van Groot Ammers, waarvan de oorsprong terugvoert tot in de 11^e eeuw na Chr. De oorsprong van bewoningslint langs de Ammersche kade, dat zich direct ten noordoosten van het plangebied bevindt, ligt echter in de 14^e eeuw toen de Ammersche boezem werd uitgegraven. Hoewel het plangebied zich in een zone bevindt waar in principe resten uit de Late Middeleeuwen en de Nieuwe tijd aanwezig kunnen zijn, lijkt de locatie op grond van oude kaarten grotendeels onbebouwd te zijn geweest. Alleen in de noordhoek kunnen nog resten van historische bebouwing aanwezig zijn. De kans dat deze intact aanwezig zijn, is op grond van de ondiepe ligging van de resten en latere sloop- en bouwactiviteiten klein, maar kan niet volledig worden uitgesloten.

Op basis van geologische gegevens blijkt dat de natuurlijke ondergrond uit komklei en veen bestaat. Vanwege de natte omstandigheden waarin de pakketten gevormd zijn, worden hierin geen archeologische resten verwacht. Beneden circa 8,40 cm –mv bestaat de ondergrond uit zand. Op grond van de diepe ligging van dit niveau lijkt er geen sprake te zijn van een rivierduin. De kans op de aanwezigheid van resten uit het Mesolithicum wordt daarom gering geacht.

Indien de nieuwbouw grotendeels binnen de contouren van het huidige bedrijfspand wordt gerealiseerd, adviseert ADC ArcheoProjecten om het terrein vrij te geven voor de voorgenomen ontwikkeling. Uitgezonderd is de noordhoek van het plangebied (ter plaatse van de woning aan de Ammerse kade nr. 13). Voor dit deel adviseert ADC ArcheoProjecten tijdens de sloopwerkzaamheden van de ondergrondse delen van de funderingen in een archeologische begeleiding te voorzien. De archeologische begeleiding dient hetzelfde doel als een inventariserend veldonderzoek door middel van het aanleggen van proefsleuven (AB/IVO-P). Dit betekent dat indien bij de civiele werkzaamheden toch vondsten of archeologische sporen worden aangetroffen, deze worden geregistreerd en, in zover de werkzaamheden dat toelaten, worden gedocumenteerd. De exacte invulling van de werkzaamheden dient te worden vastgelegd in een door de bevoegde overheid goed te keuren Programma van Eisen (PvE).

Het is echter niet volledig uit te sluiten dat in de rest van het plangebied toch nog archeologische resten voorkomen. Het verdient daarom aanbeveling om de uitvoerder van het grondwerk te wijzen op de plicht archeologische vondsten te melden bij de bevoegde overheid, zoals aangegeven in artikel 53 van de Monumentenwet.

Wij wijzen u erop dat de bevoegde overheid op basis van dit rapport een selectiebesluit neemt. De mogelijkheid bestaat dat dit selectiebesluit afwijkt van het door ons opgestelde advies.

Tabel 1. Overzicht van de verschillende (pre)historische perioden.

Periode	Afkorting	Tijd in jaren
Nieuwe tijd	NT	1500 - heden
Middeleeuwen:	XME	450 – 1500 na Chr.
Late Middeleeuwen	LME	1050 - 1500 na Chr.
Vroege Middeleeuwen	VME	450 - 1050 na Chr.
Romeinse tijd:	ROM	12 voor Chr. – 450 na Chr.
Laat-Romeinse tijd	ROML	270 - 450 na Chr.
Midden-Romeinse tijd	ROMM	70 - 270 na Chr.
Vroeg-Romeinse tijd	ROMV	12 voor Chr. - 70 na Chr.
IJzertijd:	IJZ	800 – 12 voor Chr.
Late IJzertijd	IJZL	250 - 12 voor Chr.
Midden-IJzertijd	IJZM	500 - 250 voor Chr.
Vroege IJzertijd	IJZV	800 - 500 voor Chr.
Bronstijd:	BRONS	2000 - 800 voor Chr.
Late Bronstijd	BRONSL	1100 - 800 voor Chr.
Midden-Bronstijd	BRONSM	1800 - 1100 voor Chr.
Vroege Bronstijd	BRONSV	2000 - 1800 voor Chr.
Neolithicum (Jonge Steentijd):	NEO	5300 – 2000 voor Chr.
Laat-Neolithicum	NEOL	2850 - 2000 voor Chr.
Midden-Neolithicum	NEOM	4200 - 2850 voor Chr.
Vroeg-Neolithicum	NEOV	5300 - 4200 voor Chr.
Mesolithicum (Midden-Steentijd):	MESO	8800 – 4900 voor Chr.
Laat-Mesolithicum	MESOL	6450 - 4900 voor Chr.
Midden-Mesolithicum	MESOM	7100 - 6450 voor Chr.
Vroeg-Mesolithicum	MESOV	8800 - 7100 voor Chr.
Paleolithicum (Oude Steentijd):	PALEO	tot 8800 voor Chr.
Laat-Paleolithicum	PALEOL	35.000 - 8800 voor Chr.
Midden-Paleolithicum	PALEOM	300.000 – 35.000 voor Chr.
Vroeg-Paleolithicum	PALEOV	tot 300.000 voor Chr.

Bron: Archeologisch Basis Register 1992

1 Inleiding en administratieve gegevens

In opdracht van Van den Heuvel Ontwikkeling & Beheer B.V. te Langerak heeft ADC ArcheoProjecten in september 2014 een bureauonderzoek uitgevoerd op de locatie Ammerse Kade 13, 14 en 14a in Groot-Ammers (gemeente Molenwaard; afb. 1 en 2). Aanleiding is de voorgenomen is de bouw van twee vrijstaande woningen ter vervanging van de bedrijfsbebouwing van de voormalige vleesfabriek.

Op grond van de Wet op de archeologische monumentenzorg, die onderdeel uitmaakt van de Monumentenwet, moeten archeologische (verwachtings)waarden gewaarborgd zijn in het bestemmingsplan. In het vigerende bestemmingsplan 'Buitengebied Liesveld', dat op 26 maart 2013 door de gemeente Molenwaard is vastgesteld, heeft het plangebied deels de dubbelstemming 'Waarde Archeologie 2' en deels de dubbelbestemming 'Waarde archeologie 5 (afb. 3).¹ Op de archeologische verwachtingskaart betreft dit respectievelijk een zone met een middelhoge verwachting voor de Late Middeleeuwen en de Nieuwe tijd en een zone met een hoge verwachting voor de periode Prehistorie tot de Middeleeuwen.² Volgens de in het bestemmingsplan opgenomen bouwregels geldt in de zone met 'Waarde Archeologie 2' een onderzoeksplicht bij grondwerkzaamheden groter dan of gelijk aan 100 m² en dieper dan 30 cm –mv. In de zone met 'Waarde Archeologie 5' geldt een onderzoeksplicht bij grondwerkzaamheden groter dan of gelijk aan 250 m² en dieper dan 150 cm –mv.

Ten behoeve van het verkrijgen van een omgevingsvergunning dient de initiatiefnemer een rapport te overleggen waarin naar oordeel van de bevoegde overheid de archeologische waarde van het plangebied voldoende is vastgesteld. In het kader van dit proces heeft het in dit rapport beschreven onderzoek plaatsgevonden.

In Nederland dient het vaststellen van de archeologische waarde van een plangebied te gebeuren op grond van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA versie 3.3).³ Gemeenten kunnen hierop aanvullende uitvoeringskaders vaststellen. De gemeente Molenwaard heeft voor zover bekend echter geen aanvullende uitvoeringskaders vastgesteld voor het uitvoeren van archeologisch vooronderzoek, noch zijn deze voor dit project afzonderlijk opgesteld. Dit onderzoek is dus gebaseerd op de algemene criteria die in de KNA staan geformuleerd.

De volgende administratieve gegevens zijn van toepassing:

Oprichtgever:	Van den Heuvel Ontwikkeling & Beheer B.V. de heer E. van den Heuvel Lekdijk 44 2967 GB Langerak
Fase AMZ-cyclus:	Bureauonderzoek
Aanleiding:	sloop en woningbouw
Locatie:	Ammerse Kade 13, 14 en 14a
Plaats:	Groot-Ammers
Gemeente:	Molenwaard
Provincie:	Zuid-Holland
Kadastrale gegevens:	gemeente Streefkerk sectie F nummers 186, 187, 188 en 815 (gedeelte)
Kaartblad:	38D
Oppervlakte plangebied	circa 6.000 m ²
Coördinaten:	N: 115.948 / 437.008 Z: 115.945 / 436.901 O: 116.011 / 436.946 W: 115.903 / 436.956

---

¹ <http://www.ruimtelijkeplannen.nl/>

² Verwijzing

³ SIKB 2013.

Bevoegde overheid met contactgegevens:	Gemeente Molenwaard Postbus 5 2970 AA Bleskensgraaf Tel. 14 0184
Deskundige namens de bevoegde overheid met contactgegevens:	De heer K. Benschop
ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer (CIS-code):	63.328
ADC-projectcode:	4160255
Auteur:	R.M. van der Zee
Projectmedewerker(s):	n.v.t.
Autorisatie:	C.Y. Burnier
Periode van uitvoering:	september en oktober 2014 en maart 2015
Beheer en plaats documentatie:	ADC ArcheoProjecten bv, Amersfoort
Beheer en plaats digitale documentatie (e-depot):	http://persistent-identificer.nl/?identificer=urn:nbn:nl:ui:13-piql-93

---

2 Bureauonderzoek

2.1 Doelstelling en vraagstelling

Het bureauonderzoek vormt de eerste stap in het vaststellen van de archeologische waarde van het gebied. Het doel van bureauonderzoek is het aan de hand van schriftelijke bronnen verwerven van informatie over bekende en/of verwachte archeologische waarden in het plangebied, om daarmee te komen tot een gespecificeerde, archeologische verwachting.

Voor het bureauonderzoek zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld:

- Zijn mogelijk archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is de specifieke archeologische verwachting?
- Is het plangebied voldoende onderzocht en zo nee, welke vorm van nader archeologisch onderzoek kan worden geadviseerd?

2.2 Methodiek

Het onderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.3 Landbodems, protocol 4002 Bureauonderzoek.

Het bureauonderzoek bestaat uit de volgende elf processtappen:

1. Afbakenen plan- en onderzoeksgebied en vaststellen consequenties van mogelijk toekomstig gebruik;
2. Aanmelden onderzoek bij Archis;
3. Vermelden (en toepassen) overheidsbeleid;
4. Beschrijven huidig gebruik;
5. Beschrijven historische situatie en mogelijke verstoringen;
6. Beschrijven mogelijke aanwezigheid bouwhistorische waarden in de ondergrond;
7. Beschrijven bekende archeologische en aardwetenschappelijke waarden;
8. Opstellen gespecificeerde verwachting;
9. Opstellen standaardrapport bureauonderzoek;
10. Afmelden onderzoek bij Archis: overdracht onderzoeksgegevens;
11. Aanleveren digitale gegevens bij e-Depot.

De processtappen 1 tot en met 7 leveren gegevens op basis waarvan processtap 8, de gespecificeerde verwachting wordt opgesteld. De gespecificeerde verwachting kan worden beschouwd als een belangrijke conclusie van het bureauonderzoek, omdat hierin wordt aangegeven of, en zo ja, welke archeologische waarden worden verwacht, indien relevant weergegeven op een kaart.

De resultaten van processtappen 1 tot en met 8 worden behandeld in de paragrafen 3.1 tot en met 3.5. Processtap 9 resulteert in het voorliggende rapport. De processtappen 10 en 11 hebben

betrekking op het voor derden openbaar maken van de resultaten van het bureauonderzoek bij onder meer Archis en het e-Depot.

De beschrijving van de historische en aardwetenschappelijke informatie is gebaseerd op het volgende bronmateriaal:

- Kaart van de Alblasserwaard uit het einde van de 16^e eeuw
- Nieuwe Kaarte Vertoonende den Geheelen Alblasserwaardt met de Vyf Heeren Landen van Abel de Vries uit 1736
- Kadastrale minuut uit 1832
- Grote historische atlas van Nederland, 1:50.000, deel 1 West-Nederland 1839-1859
- Bonnekaarten uit 1877, 1881, 1898 en 1914
- Topografische kaarten uit 1936, 1952, 1959, 1969, 1981, 1989 en 1995.
- Geologische kaart van Nederland 1:50.000
- Geomorfologische kaart van Nederland 1:50.000
- Bodemkaart van Nederland 1:50.000
- Recente luchtfoto's (Google Earth)
- AHN-beelden
- Cultuurhistorische Hoofdstructuur (CHS) van de provincie Zuid-Holland
- Archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart van de (voormalige) gemeente Liesveld
- Archeologische Monumentenkaart (AMK)
- Archeologisch Informatiesysteem (ARCHIS)

2.3 Resultaten

2.3.1 Afbakening plan- en onderzoeksgebied, beschrijving huidig gebruik en vaststellen van de consequenties van het mogelijk toekomstige gebruik

Het plangebied betreft het terrein van de Vleeswarenfabriek B.V. v/h Gebr. Van der Hek, gelegen net ten zuiden van het dorpslint van Groot Ammers. Het wordt aan de noordoostzijde begrensd door de Ammerse kade, aan de noordwest- en zuidoostzijde door een woonperceel (Ammerse kade 12 en 15; afb. 2). Aan de zuidwestzijde wordt het terrein begrensd door een weiland.

Het plangebied is momenteel gedeeltelijk bebouwd. De bebouwing bestaat uit een bedrijfspand (vleeswarenfabriek) in het centrale deel en een schuur in de zuidelijke hoek van het terrein. Het bedrijfspand is gefundeerd op betonnen balken en is niet onderkelderd. Het buitenterrein is grotendeels verhard met asfalt. Alleen in het westelijk deel is nog een gedeelte onverhard. Dit bestaat uit een grasveld.

Gezien de aanwezigheid van bebouwing in het plangebied moet rekening worden gehouden met aansluitingen van nutsvoorzieningen. Omdat geen booronderzoek is uitgevoerd, zijn geen gegevens met betrekking tot de aanwezigheid van ondergrondse kabels en leidingen opgevraagd bij het KLIC.

Recentelijk is in het plangebied een milieuhygiënisch verkennend bodemonderzoek uitgevoerd. De exacte resultaten hiervan zijn nog niet bekend. Wel zijn de boorstaten door de opdrachtgever beschikbaar gesteld voor het huidige onderzoek.

Van het plangebied zelf zijn onvoldoende archeologische en aardkundige gegevens beschikbaar om een uitspraak te kunnen doen over de archeologische verwachting. Daarom zijn tevens gegevens betrokken uit de directe omgeving, waarmee het onderzoeksgebied kan worden gedefinieerd als het gebied binnen een straal van circa 200m rondom het plangebied. De begrenzing van deze zone is gebaseerd op het gegeven dat hierbinnen sprake is van voldoende informatie om een uitspraak te doen over de archeologische verwachting die representatief is voor het plangebied.

In het plangebied zal de huidige bebouwing, met uitzondering van de schuur in de zuidelijke hoek van het terrein, worden gesloopt en zal de verharding worden verwijderd (afb. 4). Vervolgens zullen grotendeels binnen de contouren van de huidige bebouwing twee vrijstaande woningen met

separate garages gebouwd worden. Funderingsgegevens en bouwwijze zijn op dit moment nog niet bekend. In het noordwestelijk deel zal een tuinhuis gerealiseerd worden.

De consequentie van de voorgenomen sloop- en bouwwerkzaamheden kan zijn dat eventuele aanwezige waardevolle archeologische resten in de ondergrond mogelijk worden aangetast.

2.3.2 Beschrijving van de aardwetenschappelijke waarden

De volgende aardwetenschappelijke informatie is bekend van het plangebied:

Bron	Informatie
Geologische kaart van Nederland 1:50.000 ⁴	Afzettingen van Tiel (komafzettingen) op een afwisseling van Hollandveen met afzettingen van Gorkum (kom- en oeverafzettingen; kaartcode: rF2k), rivierduinafzettingen in de ondergrond
Geomorfologische kaart van Nederland 1:50.000 ⁵	ontgonnen veenvlakte al dan niet met bedekt met klei en/of zand (kaartcode: 1M46)
Bodemkaart van Nederland 1:50.000 ⁶	weideveengronden op bosveen (of eutroof broekveen), grondwatertrap II (kaartcode: pVb-II), smalle, zeer duidelijke rug, oeverwal enz.
Meandergordelkaart (afb. 5) ⁷	crevassegeulen van de Lek
Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) ⁸	0,7 m – NAP tot 0,2 m + NAP

Geologie en geomorfologie

Het onderzoeksgebied bevindt zich in het noordelijk deel van de Alblasserwaard. Dit gebied strekt zich uit in de overgangszone tussen het riviereengebied in het oosten en het perimariene getijdengebied in het westen.⁹ Uit de geraadpleegde aardwetenschappelijke bronnen blijkt dat de ondergrond bestaat uit rivierduinafzettingen, komafzettingen en veen.

De rivierduinafzettingen zijn gevormd aan het eind van de laatste ijstijd, het Weichselien, toen in Nederland een toendraklimaat heerste.¹⁰ De rivieren werden gekenmerkt door brede en ondiepe beddingen en lagen 's winters veelal droog. Als gevolg van de afwezigheid van begroeiing waren de aanwezige zandige afzettingen gevoelig voor winderosie. De wind nam het zand op en zette het vervolgens af op de rand van het vochtiger en meer begroeide achterland. Hier ontstonden rivierduincomplexen, die een hoogte van enkele meters konden bereiken.

In het warmere Holoceen, dat omstreeks 10.000 jaar geleden aanving, werden de rivierduinen voor het grootste deel bedekt door rivierafzettingen en veen. Op enkele plaatsen steken ze door de holocene afzettingen heen en reiken ze tot aan het oppervlak. In dat geval spreekt men van 'donken'.

Voordat de rivieren in de Late Middeleeuwen van doorgaande dijken werden voorzien, hadden deze vrij spel en veranderden hun loop voortdurend. Tijdens overstromingen werden, afhankelijk van de stroomsnelheid van het water en de afstand tot de rivier, verschillende sedimenten afgezet. Zo neemt buiten de stroomgordel de stroomsnelheid van het water snel af, waardoor de in het water zwevende sedimentdeeltjes kunnen bezinken. Daarbij bezinken de zwaarste deeltjes, zoals zand, het eerst en worden de lichtere kleideeltjes verder van de stroomgordel afgezet. Doordat zandige afzettingen bij ontwatering minder sterk aan klink onderhevig zijn dan zware klei en veen, ontstonden langs de rivieren lage oeverwallen. Achter de oeverwallen bevonden zich de kommen.

⁴ Rijks Geologische Dienst 1992.

⁵ Alterra 2003.

⁶ Stichting voor Bodemkartering 1984.

⁷ Cohen et al. 2012.

⁸ <http://ahn.geodan.nl/ahn>

⁹ Boshoven et al. 2009.

¹⁰ De Mulder et al. 2003; Berendsen 2008.

In laaggelegen kommen waar het water langdurig stagneerde trad tevens veenvorming op. Dit veen werd ontwaterd door verschillende veenstroompjes (ook wel komontwateringsgeulen genoemd). De veenvorming werd sterk beïnvloed door de grote rivieren. Door getijde-invloed werd het rivierwater in stroomopwaartse richting opgestuwd, waardoor met name langs de Lek oeverwaldoorbraken plaatsvonden. Hierbij ontstond crevassegeulen, waaronder de Ammer, die zich ten oosten van het plangebied bevond (afb. 5). Tijdens overstromingen van de grote rivieren en vanuit de crevassegeulen vond regelmatig afzetting van klei plaats en werd de veengroei tijdelijk onderbroken. Door de voedzame kleideeltjes ontwikkelde zich een bosvegetatie, die uiteindelijk het zogenaamde bosveen opleverde.

Vanaf het begin van de jaartelling nam de kleisedimentatie toe, waardoor de veengroei ten einde kwam.¹¹ Deze ontwikkeling werd veroorzaakt door de vergrote waterafvoer van de Lek en de Merwede, met name vanaf de Vroege Middeleeuwen. Langs de randen van het Alblasserwaard werd een kleilaag van soms meer dan een meter dikte afgezet. Naar het centrum van de waard toe, waar de invloed van de rivieren minder was, werd een dunner kleidek gevormd.

Aan de sedimentatie van klei kwam na de aanleg van dijken rond de waard in de Late Middeleeuwen in beginsel een einde, hoewel tijdens overstromingen toch nog klei werd afgezet. In deze periode werd het gebied op grote schaal ontgonnen, waarbij de oevers van de grote rivieren als ook van de veenstroompjes als ontginningsbasis fungeerden. Zo ontstond langs het riviertje de Ammer, waarlangs een dijk werd opgeworpen, het huidige dorp Groot Ammers.

Boringen

Ten behoeve van het verkrijgen van inzicht in de geologische opbouw van het gebied is behalve aardwetenschappelijk kaartmateriaal tevens het Dinoloket geraadpleegd.¹² Uit de lithologische gegevens van een ter plaatse van de Ammerse Kade, net buiten het plangebied, uitgevoerde boring blijkt dat de ondergrond afgezien van een kleienschakeling en een 100 cm dik kleidek aan het maaiveld hoofdzakelijk uit veen bestaat (afb. 6).¹³ Een dergelijke opbouw (Hollandveen Laagpakket binnen de Formatie van Nieuwkoop met inschakelingen van de Formatie van Echteld) is kenmerkend voor rivierkommen. Beneden 8,40 m –mv is een zandpakket aangeboord. Gezien de diepe ligging van het pakket lijkt er geen sprake te zijn van een rivierduin.

Als aanvulling op het Dinoloket zijn boorstaten van een op het terrein uitgevoerd milieuhygiënisch verkennende bodemonderzoek bestudeerd. Hieruit komt een sterk wisselend beeld naar voren. De natuurlijke ondergrond bestaat uit veen. Hierop ligt veelal een zwak puinhoudende kleipakket of een zandpakket. In het centrale deel van het plangebied is een met houtpulp en zaagsel gedempte sloot aangetroffen.

Bodem

Op de Bodemkaart van Nederland 1:50.000 ligt het plangebied in een zone met weideveengronden.¹⁴ Dit type veengronden wordt gekenmerkt door een kleidek dunner dan 40 cm.¹⁵ De bovenkant van dit dik is donker gekleurd en meestal humusrijk. Het donkere dek is ontstaan doordat deze gronden tijdens eeuwenlang gebruik als weiland enigszins zijn opgebaggerd. Hierbij moet worden opgemerkt dat als gevolg van het huidige gebruik in het centrale en noordoostelijk deel van het plangebied geen sprake meer zal zijn van een natuurlijke bodem.

¹¹ Van Groningen 1992.

¹² <http://www.dinoloket.nl>

¹³ Geologische boring B38D3336.

¹⁴ Stichting voor Bodemkartering 1984.

¹⁵ De Bakker 1966.

2.3.3 Beschrijving van bekende archeologische waarden

Op de kaart Archeologie waarden (kaart 1b) van de Cultuurhistorische Hoofdstructuur van de provincie Zuid-Holland ligt het plangebied in een zone met een middelhoge trefkans (afb. 7).¹⁶ De trefkans is gebaseerd op de (veronderstelde) aanwezigheid van rivierduinen in de ondergrond. Hiervoor geldt een redelijk tot grote kans op sporen vanaf het Mesolithicum.

Op de archeologisch verwachtings- en beleidsadvieskaart van de voormalige gemeente Liesveld ligt het plangebied deels in een zone met een middelmatige verwachting voor de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd (afb. 3). Het westelijk en zuidelijk deel ligt in een zone met een hoge verwachting (dieper dan 1,5 m beneden maaiveld) voor de periode Prehistorie tot de Middeleeuwen. In het noordelijk deel van het plangebied is er sprake van een historisch object. Dit betreft een woonhuis (Ammerse Kade nr. 13).

Voor het onderzoeksgebied zijn in Archis2 verschillende waarnemingen en onderzoeksmeldingen geregistreerd (afb. 7). Deze worden in het onderstaande besproken.

Voor het tracé van de Molenkade, dat zich op circa 50 m ten noordoosten van het plangebied uitstrekt, is een bureauonderzoek uitgevoerd naar de archeologische waarde van het gebied.¹⁷ Aanleiding van onderzoek was de voorgenomen aanleg van een fietspad. Op grond van de resultaten werd geadviseerd om voorafgaand aan graafwerkzaamheden dieper dan 0,45 cm –mv een Inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven uit te voeren of de graafwerkzaamheden archeologisch te begeleiden. Het onderzoeksrapport is niet gedeponereerd in Data Archiving Network Services (DANS EASY).¹⁸

Voor een locatie aan de Molenkade, op circa 100 m ten oosten van het plangebied, is in Archis2 een waarneming geregistreerd.¹⁹ Deze heeft betrekking op een voormalig monument van hoge archeologische waarde. Het monument is in 2007, na een in de periode 2004-2006 uitgevoerde actualisatie, van de Archeologische Monumentenkaart afgevoerd. Hoewel op twee verschillende locaties in de directe omgeving van het terrein afvallagen met houtskool zijn aangetroffen, hebben deze geen relatie met het terrein zelf.

In verband met sloop en nieuwbouw op de locatie Kerkstraat 52 en 58, op circa 200 m ten noordwesten van het plangebied, is een bureauonderzoek uitgevoerd naar de archeologische waarde van het gebied.²⁰ Hieruit volgde de mogelijkheid op het voorkomen van archeologische resten vanaf de Late Middeleeuwen.²¹ Tevens werd rekening gehouden met het voorkomen van rivierduinen in de ondergrond waarop bewoning vanaf het Mesolithicum mogelijk is geweest. Vanwege de hoge verwachting voor de genoemde perioden is een Inventariserend veldonderzoek in de vorm van een booronderzoek uitgevoerd. Hierbij werden geen rivierduinafzettingen geconstateerd. Verder werden geen aanwijzingen voor de aanwezigheid van resten uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd gevonden.

Op een terrein eveneens aan de Kerkstraat is een huisterp uit de periode Late Middeleeuwen – Nieuwe tijd vastgesteld.²² Ook op een terrein aan de Graafland, op circa 200 m ten oosten van het plangebied, is eveneens een huisterp uit de periode Late Middeleeuwen – Nieuwe tijd vastgesteld.²³

¹⁶ <http://geo.zuid-holland.nl/geo-loket/html/atlas.html?atlas=chs>

¹⁷ onderzoeksmelding 57.414 en onderzoeksnummer 47.728.

¹⁸ <https://easy.dans.knaw.nl/>

¹⁹ waarneming 408.404.

²⁰ onderzoeksmelding 16.275 en onderzoeksnummer 13.744.

²¹ Warning 2006.

²² waarneming 36.623.

²³ waarneming 36.624.

2.3.4 Beschrijving van de historische situatie, mogelijke verstoringen en bouwhistorische waarden

De historische situatie is op verschillende kaarten als volgt:

Bron	Jaartal	Historische situatie
Kaart van de Alblasserwaard (afb. 8) ²⁴	eind 16 ^e eeuw	?
Nieuwe Kaarte Vertoonende den Geheelen Alblasserwaardt met de Vyf Heeren Landen van Abel de Vries ²⁵	1736	onbebouwd?
Kadastrale minuut (afb. 9) ²⁶	1832	perceel 316: tuin perceel 316: tuin perceel:317: huis en erf percelen 321 en 323: bouwland perceel 322: water
Topografische kaart ²⁷	1849	onbebouwd?, bouwland
Bonnekaart ²⁸	1877	rechthoekige percelen bouwland, sloot
Bonnekaart ²⁹	1881	idem
Bonnekaart ³⁰	1898	woonhuis, rechthoekige percelen weiland, sloot
Bonnekaart ³¹	1914	idem
Topografische kaart ³²	1936	idem
Topografische kaart ³³	1952	idem
Topografische kaart ³⁴	1959	idem
Topografische kaart ³⁵	1969	woonhuis, bedrijfspand
Topografische kaart ³⁶	1981	idem
Topografische kaart ³⁷	1989	idem
Topografische kaart ³⁸	1995	idem

Historie

Het plangebied is gelegen ten zuiden van Groot-Ammers, een dorp aan de rand van de Alblasserwaard. De eerste schriftelijke vermelding dateert uit het jaar 1042.³⁹ Het dorp is ontstaan op de oostelijke oever van de Ammers, een veenriviertje, dat ten oosten van het plangebied, ter plaatse van de Ammersche Boezem bevond. Deze boezem werd in de 14^e eeuw uitgegraven en waterde via een sluis uit op de Lek. De boezem was en is van groot belang voor de beheersing van het waterpeil in de Alblasserwaard.

Oude kaarten

De kaarten van de Alblasserwaard uit 16^e en 17^e eeuw laten een overzicht van alle dorpen en (water)wegen in het gebied zien (afb. 8). Hoewel de kaarten te weinig gedetailleerd zijn om

²⁴ <http://www.geschiedenisvanzuidholland.nl/collecties/kaart-van-de-alblasserwaard-16e-eeuw->

²⁵ <http://beeldbank.regionaalarchiefdordrecht.nl>

²⁶ Kadaster 1832.

²⁷ Wolters-Noordhoff Atlasproducties 1990.

²⁸ Bureau Militaire Verkenningen 1877.

²⁹ Bureau Militaire Verkenningen 1881.

³⁰ Bureau Militaire Verkenningen 1898.

³¹ Bureau Militaire Verkenningen 1914.

³² Kadaster 1936.

³³ Kadaster 1952.

³⁴ Kadaster 1959.

³⁵ Kadaster 1969.

³⁶ Kadaster 1981.

³⁷ Kadaster 1989.

³⁸ Kadaster 1995.

³⁹ Boshoven et al. 2009.

uitspraken te doen over de situatie in het plangebied, is wel de ten noordoosten gelegen Ammersche Boezem duidelijk herkenbaar.

De 19^e en 20^e eeuwse kaarten geven wel informatie specifiek over het plangebied. Zo is op het minuutplan van 1832 te zien dat het plangebied vrijwel geheel onbebouwd is (afb. 9).⁴⁰ Alleen in de noordoosthoek, aan de rand van de kade, bevindt zich een woonhuis. De rest van het gebied bestaat uit rechthoekige, door sloten van elkaar gescheiden percelen. Uit de Oorspronkelijk Aanwijzende Tafel (OAT) blijkt dat deze percelen in gebruik zijn als bouwland.

De inrichting en het gebruik van het plangebied in het vierde kwart van de 19^e eeuw en het eerste kwart van de 20^e eeuw lijkt zich op grond van de Bonnekaarten niet te wijzigen. Uitgezonderd is de noordoosthoek, waar op de Bonnekaarten van 1877 en 1881 geen bebouwing meer aanwezig lijkt te zijn.⁴¹ Op de Bonnekaart van 1898 verschijnt in de noordoosthoek opnieuw een woonhuis in het plangebied.⁴²

Op de topografische kaart van 1936 zijn de percelen bouwland omgezet in weiland/grasland. Op de topografische kaart van 1969 wijzigt het gebruik: ter plaatse van het plangebied is behalve een woning ook een bedrijfspand afgebeeld. Van het bedrijfspand is bekend dat dit uit 1961 stamt.⁴³ Bij de bouw van het bedrijfspand is de sloot die midden door het plangebied liep, gedempt.

2.4 Gespecificeerde verwachting en conclusie

De eerste, voor het bureauonderzoek opgestelde onderzoeksvraag *“Zijn mogelijk archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is de specifieke archeologische verwachting?”* kan als volgt worden beantwoord:

Op basis van het bureauonderzoek werd een gespecificeerde verwachting opgesteld. Het plangebied is gelegen aan de rand van Groot Ammers, waarvan de oorsprong terugvoert tot in de 11^e eeuw na Chr. De oorsprong van bewoningslint langs de Ammersche kade, dat zich direct ten noordoosten van het plangebied bevindt, ligt echter in de 14^e eeuw toen de Ammersche boezem werd uitgegraven. Hoewel het plangebied zich in een zone bevindt waar in principe resten uit de Late Middeleeuwen en de Nieuwe tijd aanwezig kunnen zijn, lijkt de locatie op grond van oude kaarten grotendeels onbebouwd te zijn geweest. Alleen in de noordhoek kunnen nog resten van historische bebouwing aanwezig zijn. De kans dat deze intact aanwezig zijn, is op grond van de ondiepe ligging van de resten en latere sloop- en bouwactiviteiten klein, maar kan niet volledig worden uitgesloten.

Op basis van geologische gegevens blijkt dat de natuurlijke ondergrond uit komklei en veen bestaat. Vanwege de natte omstandigheden waarin de pakketten gevormd zijn, worden hierin geen archeologische resten verwacht. Beneden circa 8,40 cm –mv bestaat de ondergrond uit zand. Op grond van de diepe ligging van dit niveau lijkt er geen sprake te zijn van een rivierduin. De kans op de aanwezigheid van resten uit het Mesolithicum wordt daarom gering geacht.

De beantwoording van de overige onderzoeksvragen is als volgt:

- *Is het plangebied voldoende onderzocht en zo nee, welke vorm van nader archeologisch onderzoek kan worden geadviseerd?*

Het grootste deel van het plangebied is voldoende onderzocht. Uitgezonderd is de noordhoek, ter plaatse van de woning aan de Ammerse kade nr. 13. Voor dit deel wordt een archeologische begeleiding geadviseerd.

⁴⁰ Kadaster 1832.

⁴¹ Bureau Militaire Verkenningen 1877 en 1881.

⁴² Bureau Militaire Verkenningen 1898.

⁴³ <http://dev.citysdk.waag.org/>

3 Aanbeveling

Indien de nieuwbouw grotendeels binnen de contouren van het huidige bedrijfspand wordt gerealiseerd, adviseert ADC ArcheoProjecten om het terrein vrij te geven voor de voorgenomen ontwikkeling. Uitgezonderd is de noordhoek van het plangebied (ter plaatse van de woning aan de Ammerse kade nr. 13). Voor dit deel adviseert ADC ArcheoProjecten tijdens de sloopwerkzaamheden van de ondergrondse delen van de funderingen in een archeologische begeleiding te voorzien. De archeologische begeleiding dient hetzelfde doel als een inventariserend veldonderzoek door middel van het aanleggen van proefsleuven (AB/IVO-P). Dit betekent dat indien bij de civiele werkzaamheden toch vondsten of archeologische sporen worden aangetroffen, deze worden geregistreerd en, in zover de werkzaamheden dat toelaten, worden gedocumenteerd. De exacte invulling van de werkzaamheden dient te worden vastgelegd in een door de bevoegde overheid goed te keuren Programma van Eisen (PvE).

Het is echter niet volledig uit te sluiten dat in de rest van het plangebied toch nog archeologische resten voorkomen. Het verdient daarom aanbeveling om de uitvoerder van het grondwerk te wijzen op de plicht archeologische vondsten te melden bij de bevoegde overheid, zoals aangegeven in artikel 53 van de Monumentenwet.

Wij wijzen u erop dat de bevoegde overheid op basis van dit rapport een selectiebesluit neemt. De mogelijkheid bestaat dat dit selectiebesluit afwijkt van het door ons opgestelde advies.

Literatuur

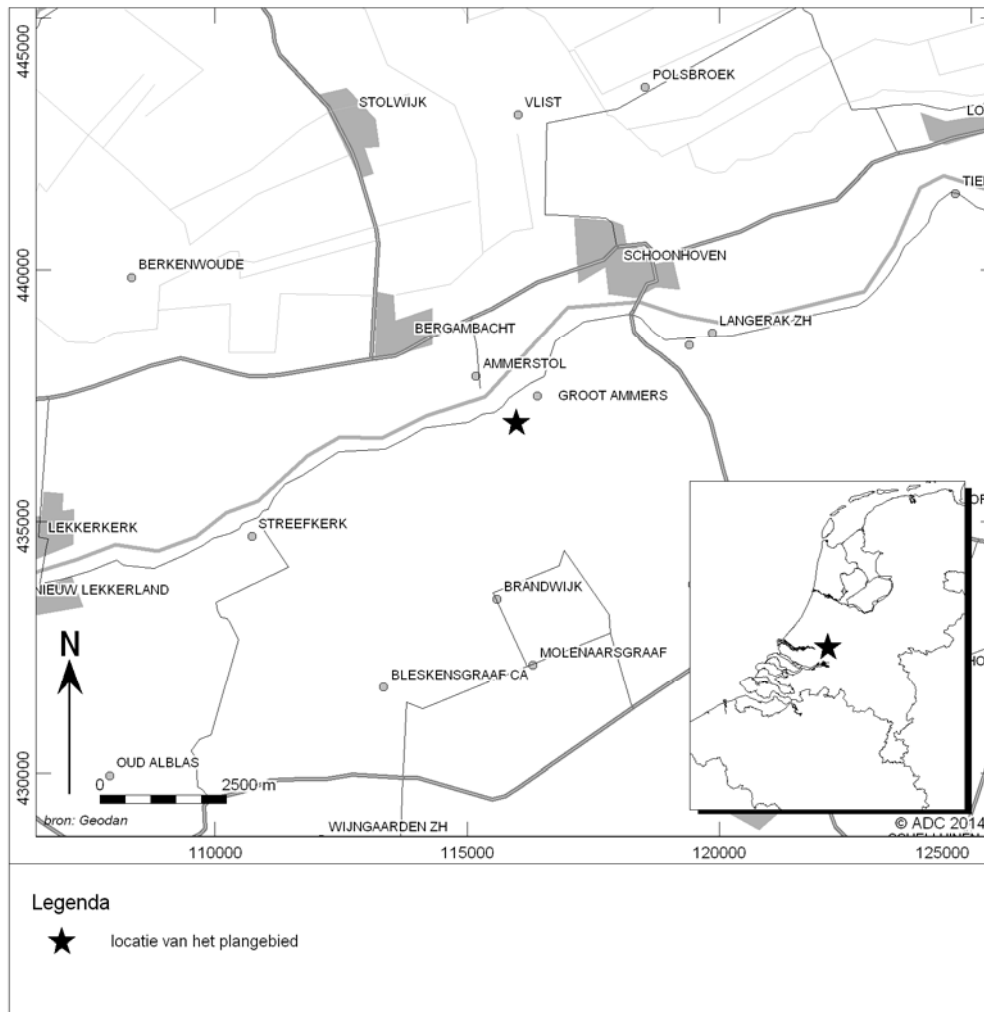
- Alterra**, 2003: *Geomorfologische kaart van Nederland 1:50.000. Landsdekkende en digitale versie*. Wageningen.
- Bakker, H. de**, 1966: *De subgroepen van het systeem van bodemclassificatie voor Nederland*. In: Boor en Spade XV p. 25-41. Wageningen.
- Berendsen, H.J.A.**, 2008: *Landschappelijk Nederland*. Assen.
- Boshoven, E.H., A. Buesink, H.M.M. Geerts, J.S. Krist, L.A. Tebbens & J.M.J. Willems**, 2009: *Regio Alblasserwaard en Vijfherenlanden; Een archeologische inventarisatie, verwachtings- en beleidsadvieskaart*. BAAC-Rapport V-08.0185. 's-Hertogenbosch/Deventer.
- Bureau Militaire Verkenningen**, 1877, 1881, 1898 en 1914: *Schoonhoven, blad 507, 1:25.000*.
- Cohen, K.M., E. Stouthamer, H.J. Pierik & A.H. Geurts**, 2012: *Rhine-Meuse Delta Studies' Digital Basemap for Delta Evolution and Palaeogeography*. Dept. Physical Geography. Utrecht University. Utrecht.
- Groningen, C.L. van**, 1992: *De Alblasserwaard*. Zwolle.
- Kadaster**, 1832: *Oorspronkelijke aanwijzende tafel der grondeigenaren en der ongebouwde en gebouwde vaste eigendommen, Streefkerk, Zuid Holland, sectie C, Blad 01*.
- Kadaster**, 1936, 1952, 1959, 1969, 1981, 1989 en 1995: *Topografische Kaart van Nederland 1:25 000, blad 38D Neder-Hardinxveld / Sliedrecht*. Emmen.
- Mulder, E.F.J. de, M.C. Geluk, I.L. Ritsema, W.E. Westerhoff & Th.E. Wong**, 2003: *De ondergrond van Nederland*. Groningen/Houten.
- Rijks Geologische Dienst**, 1992: *Geologische Kaart van Nederland, schaal 1:50.000, blad 38 West, Gorinchem*. Haarlem.
- SIKB**, 2013: *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) Landbodems*. Gouda.
- Stichting voor Bodemkartering**, 1984: *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000, blad 38 West, Gorinchem*. Wageningen.
- Warning, S.**, 2006: *Plangebied Kerkstraat 52 en 58 te Groot-Ammers, gemeente Liesveld; archeologisch vooronderzoek: een bureau- en inventariserend veldonderzoek*. RAAP-notitie 1563. Amsterdam.
- Wolters-Noordhoff, Atlasproducties**, 1990: *Grote Historische Atlas van Nederland 1:50.000, deel 1 West-Nederland 1839-1859*. Groningen.

Geraadpleegde websites

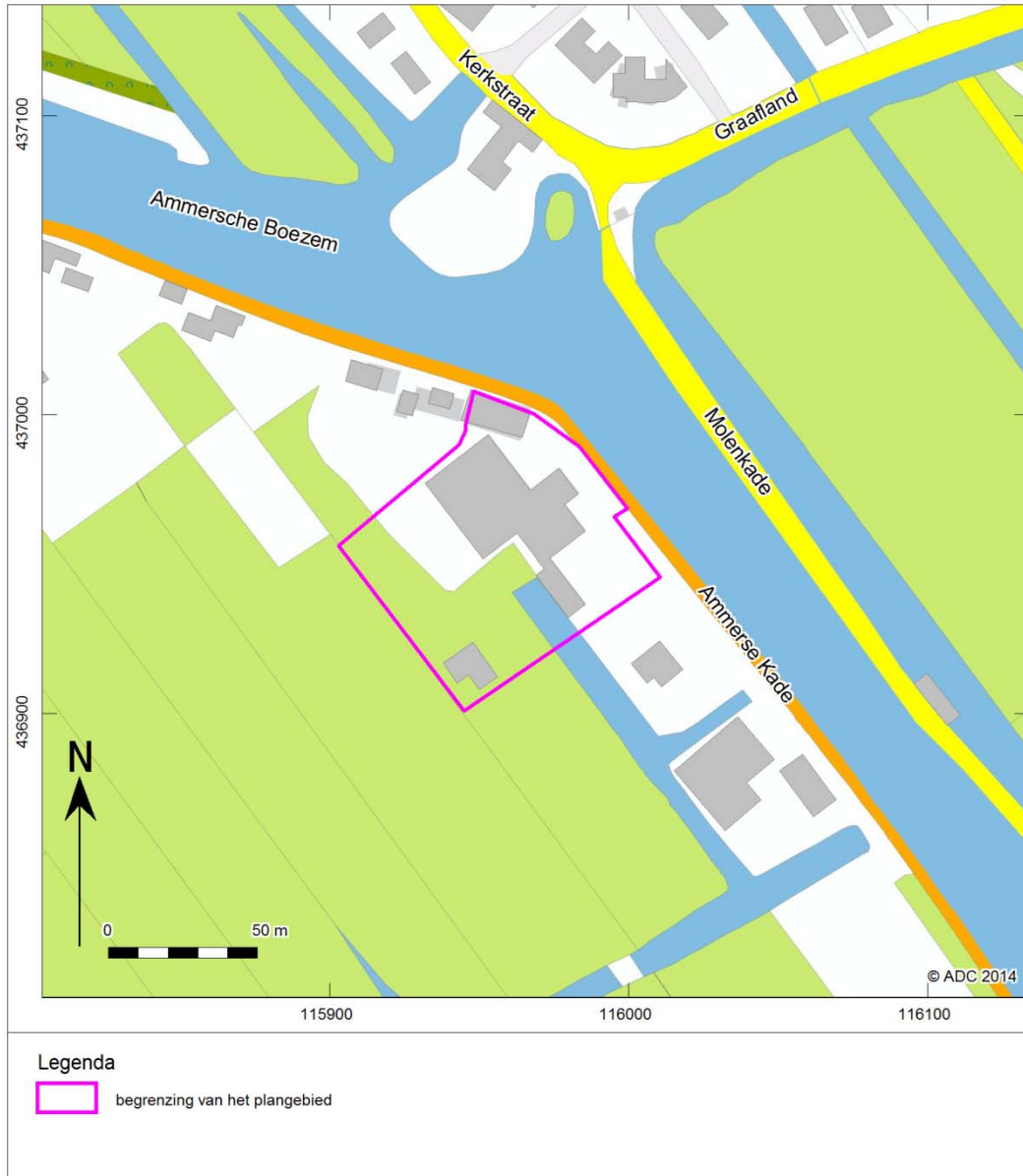
<http://ahn.geodan.nl/ahn>
<http://archis2.archis.nl>
<http://beeldbank.regionaalarchiefdordrecht.nl>
<http://dev.citysdk.waag.org/>
<http://geo.zuid-holland.nl/geo-loket/html/atlas.html?atlas=chs>
<https://easy.dans.knaw.nl>
<http://www.geschiedenisvanzuidholland.nl/collecties/kaart-van-de-alblasserwaard-16e-eeuw->
<http://www.dinoloket.nl>
<http://www.ruimtelijkeplannen.nl>
<http://www.watwaswaar.nl>

Lijst van afbeeldingen en tabellen

- Afb. 1 Locatie van het plangebied
Afb. 2 Detailkaart van het plangebied
Afb. 3 Plangebied op een uitsnede van de archeologische beleidsadvieskaart
Afb. 4 Bebouwingsvoorstel
Afb. 5 Uitsnede van de meandergordelkaart (naar Cohen et al. 2012)
Afb. 6 Geologische boring B38D3336
Afb. 7 Cultuurhistorische Hoofdstructuur van de provincie Zuid-Holland
Afb. 8 Uitsnede van een overzichtskaart van de Alblasserwaard uit het einde van de 16^e eeuw
Afb. 9 Globale ligging van het plangebied op het minuutplan van 1832
Tabel 1. Overzicht van de verschillende (pre)historische perioden.

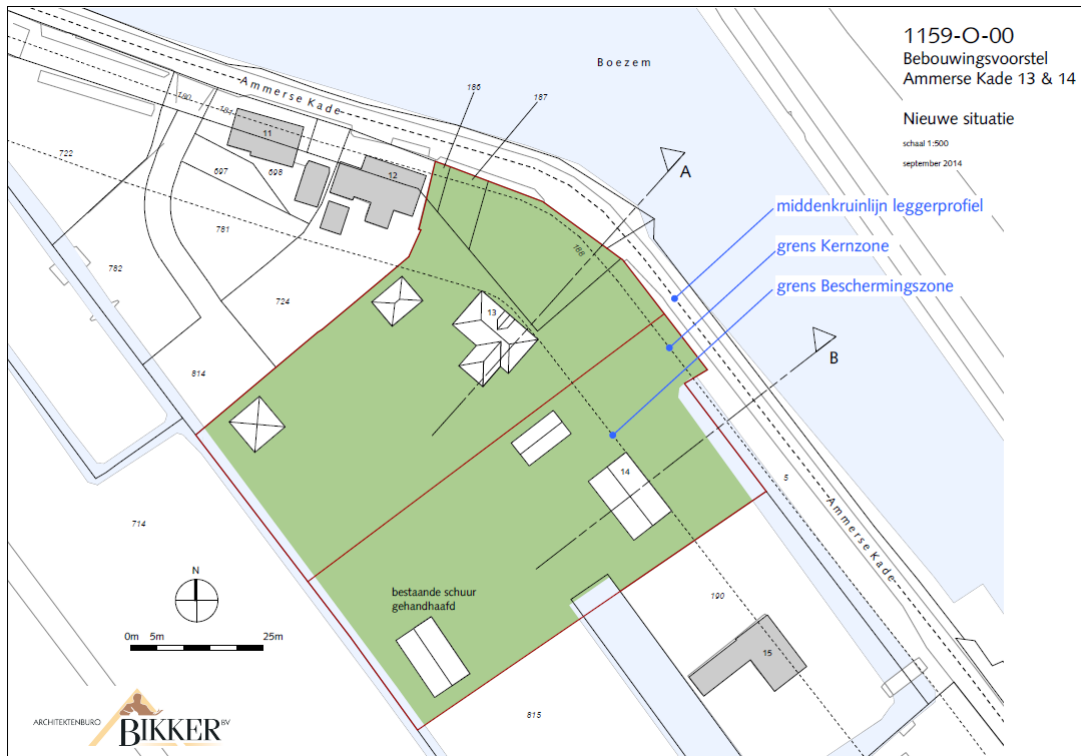
Afb. 1 Locatie van het plangebied

Afb. 2 Detailkaart van het plangebied

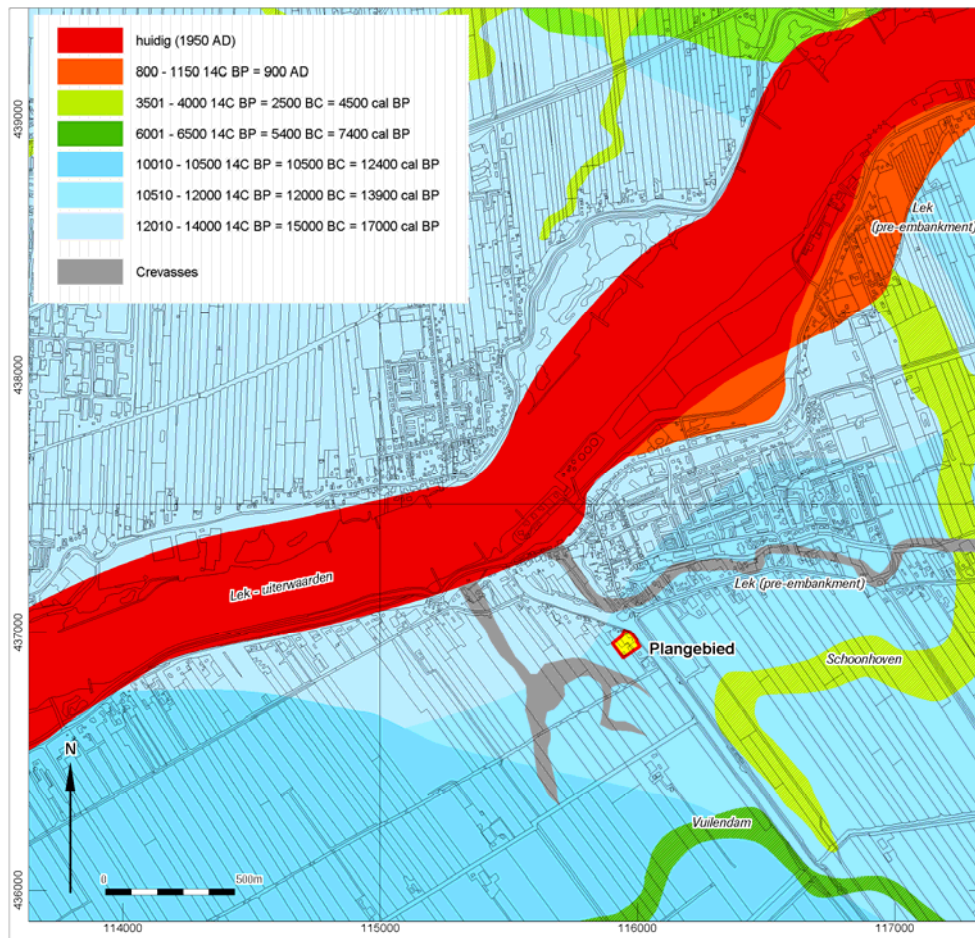

Afb. 3 Plangebied op een uitsnede van de archeologische beleidsadvieskaart van de voormalige gemeente Liesveld

Afb. 4 Bebouwingsvoorstel⁴⁴

⁴⁴ Architectenburo Bikker BV.

Afb. 5 Uitsnede van de meandergordelkaart (naar Cohen et al. 2012)

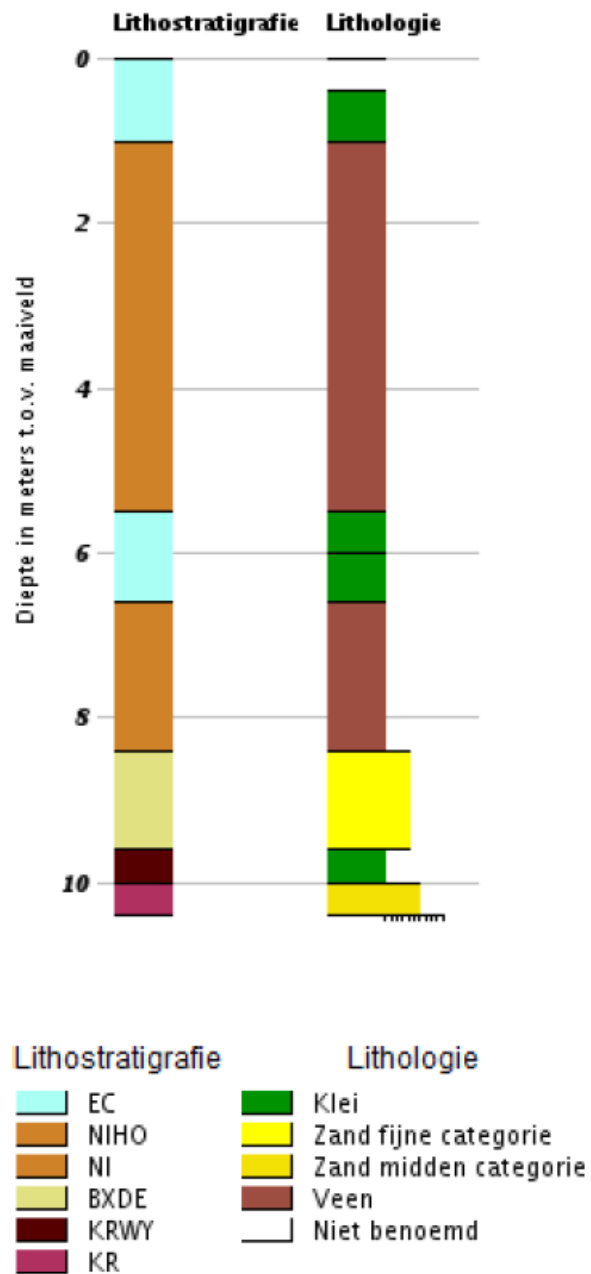
Boormonsterprofiel en interpretatie

Identificatie: B38D3336

Coördinaten: 115995, 436982

Hoogte maaiveld niet bekend.

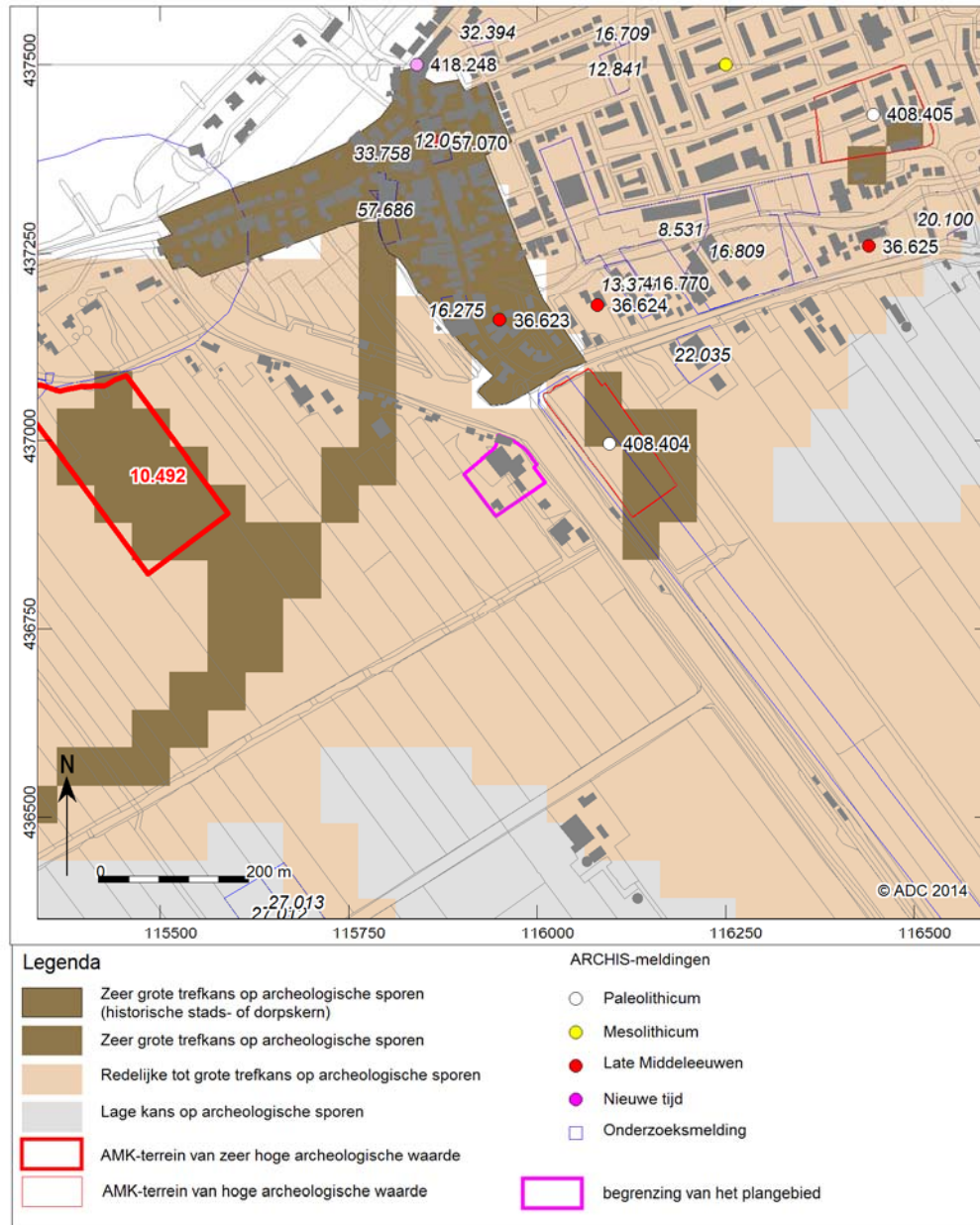
Dieptetraject t.o.v. Maaiveld: 0,00 m - 10,40 m

Afb. 6 Geologische boring B38D3336⁴⁵

⁴⁵ <http://www.dinoloket.nl>

Afb. 7 Cultuurhistorische Hoofdstructuur van de provincie Zuid-Holland, AMK-terreinen en ARCHIS-meldingen

Afb. 8 Uitsnede van een overzichtskaart van de Alblasterwaard uit het einde van de 16^e eeuw

Afb. 9 Globale ligging van het plangebied op het minuutplan van 1832